

**SURUNKALI YURAK YETISHMOVCHILIGI EPIDEMIOLOGIYA,  
PATOGENEZ, ZAMONAVIY DAVOLASH USULLARI VA GLOBAL  
TAHLIL**

*Muallif: Xabibullaeva Nazokatoy*

*O'quv yurti: Qo'qon Universiteti Andijon filiali Yo'nalish: Davolash ishi*

*Guruh: 25–22*

*Sana: 2026-yil Yanvar*

**ANNOTATSIYA**

Ushbu ilmiy maqolada surunkali yurak yetishmovchiligi (SYU)ning jahon miqyosidagi epidemiologiyasi, patogenez mexanizmlari, diagnostik yondashuvlar hamda zamonaviy davolash usullari chuqur tahlil qilindi. Maqolada so'nggi yillarda (2023–2025) e'lon qilingan xalqaro tadqiqotlar, jumladan PARADIGM-HF, DAPA-HF, EMPEROR-Reduced va ESC/AHA yo'riqnomalari asosida yurak yetishmovchiligi bo'yicha yangi yondashuvlar keltirilgan. Shuningdek, global statistika, klinik natijalar, farmakoterapiya samaradorligi jadvali va patofiziologik jarayonlar rasmiy izoh bilan yoritilgan.

**KALIT SO'ZLAR:**

Surunkaliyurakyetishmovchiligi, patogenez, kardiologiya, beta-blokator, HFpEF, HFrEF, PARADIGM-HF, DAPA-HF.

dori terapiyasi, ARNI, SGLT2,

**Kirish**

Surunkali yurak yetishmovchiligi (SYU) yurakning nasoslik faoliyati buzilishi natijasida to'qimalarga yetarli qon yetkazilmasligi bilan kechuvchi murakkab klinik sindromdir. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) ma'lumotlariga ko'ra, SYU bilan dunyo bo'yicha 64 milliondan ortiq odam yashaydi (2024). Kasallik yurak-qon tomir o'limlarining 9–12% ini tashkil qiladi.

Etiologiya

Asosiy sabablari: ishemik yurak kasalligi (40–60%), arterial gipertoniya (30–40%), miokard infarkti, kardiomiopatiyalar, klapan kasalliklari, miokardit va diabet. Ayrim hollarda yurakning toksik zararlanishi (masalan, alkogol yoki dorilar ta'sirida) ham SYYga sabab bo'ladi.

#### Patogenezi

SYYning patogenezi yurak mushagining qisqarish funksiyasi pasayishiga, yurak chiqish hajmining kamayishiga, natijada qon aylanishining buzilishiga asoslanadi. Bu holat simpatik nerv tizimi va renin-angiotenzin-aldosteron tizimining faollashuvini keltirib chiqaradi, bu esa yurakda remodelling va fibrozga olib keladi.

#### Epidemiologiya

Yevropa yurak jamiyati (ESC, 2023) ma'lumotiga ko'ra, 65 yoshdan oshgan aholining 10% gacha surunkali yurak yetishmovchiligidan aziyat chekadi. AQShda har yili 1 milliondan ortiq bemor SYY bilan kasalxonaga yotqiziladi. O'zbekiston bo'yicha aniq ma'lumotlar cheklangan, biroq prognozlar 250–300 ming bemorni tashkil etadi.

#### Diagnostika

Tashxis klinik belgilarga va instrumental tekshiruvlarga asoslanadi: EKG, echokardiografiya (EF

<40%), BNP yoki NT-proBNP testi, ko'krak rentgeni, laborator tahlillar (elektrolitlar, kreatinin). Echokardiografiya – SYY diagnostikasining “oltin standarti” hisoblanadi.

#### Klinik belgilar

Asosiy belgilar: nafas qisishi, charchoq, oyoq va boldir shishlari, yurak urish tezlashuvi, siydik miqdorining kamayishi. Kasallikning kechishi NYHA klassifikatsiyasi bo'yicha 4 bosqichda baholanadi (I–IV).

#### Davolash

Zamonaviy davolash usullari guideline-directed medical therapy (GDMT) asosida olib boriladi. Asosiy dori guruhlari: ACE-ingibitorlar yoki ARNI

(sacubitril/valsartan), beta-blokatorlar (bisoprolol, metoprolol), mineralokortikoid antagonistlari (spironolakton), SGLT2-ingibitorlar (dapagliflozin, empagliflozin).

#### Jadval1. SYYuchunasosiydorivositalari

| Dori turi          | Misollar              | Asosiy ta'sir                             |
|--------------------|-----------------------|-------------------------------------------|
| ACE ingibitorlar   | Enalapril, Lisinopril | Qon bosimini tushiradi                    |
| ARNI               | Sacubitril/valsartan  | Yurak remodellingini to'xtatadi           |
| SGLT2 ingibitorlar | Dapagliflozin         | O'lim va kasalxonaga yotishni kamaytiradi |
| Beta-blokatorlar   | Bisoprolol            | Yurak urishini pasaytiradi                |

#### Prognoz va profilaktika

SYY surunkali kechuvchi, ammo to'g'ri davolash orqali boshqariladigan kasallikdir. 5 yillik

o'rtacha yashash darajasi 45–55% ni tashkil qiladi. Profilaktika uchun arterial bosimni nazorat qilish, yurak ishemik kasalliklarini erta davolash va sog'lom turmush tarziga rioya etish muhim

#### Foydalanilgan adabiyotlar

Bo'ronov M.B. Ichki kasalliklar. Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi nashriyot, 2018. (O'zbek tilidagi asosiy darslik)

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi.

Yurak yetishmovchiligi bo'yicha klinik protokollar, Toshkent, 2020. WHO (World Health Organization).

Cardiovascular diseases: Heart failure overview, 2021.

## Xulosa

Surunkali yurak yetishmovchiligi (SYY) bugungi kunda kardiologiyada eng dolzarb muammolardan biri bo'lib, uning tarqalishi yil sayin ortib bormoqda. Mazkur kasallik yurakning nasoslik funksiyasi izdan chiqishi bilan bog'liq bo'lgan murakkab patofiziologik jarayonlar majmuasi bo'lib, u organizmning gemodinamik barqarorligini izdan chiqaradi, to'qimalarning kislorodga bo'lgan ehtiyojini to'liq qondirmaslikka olib keladi. SYY rivojlanishida neyrogormonal tizimlarning — renin–angiotenzin–aldosteron tizimi, simpatik asab tizimi va natriuretik peptidlar tizimining disbalansi yetakchi o'rin tutadi. Bu esa yurak mushagi remodellasiyasi, periferik qon aylanishining buzilishi va klinik simptomlarning kuchayishi bilan yakunlanadi.

SYYning klinik ahamiyati nafaqat uning yuqori uchrash tezligida, balki bemorlarning hayot sifatini sezilarli darajada pasaytirishida, nogironlik darajasini oshirishida va o'lim ko'rsatkichlarini jadallashtirishida namoyon bo'ladi. Zamonaviy diagnostika yondashuvlari — echokardiyografiya, biomarkerlar, funksional sinovlar — kasallikning erta bosqichlarini aniqlash, zarur bo'lsa, individual riskga asoslangan davolash strategiyasini tanlash imkonini beradi. Farmakologik va invaziv davolash usullarining rivojlanishi, xususan, beta-blokatorlar, ACE ingibitorlari, ARNI preparatlari, mineralokortikoid antagonistlari, SGLT2 ingibitorlarining qo'llanilishi SYY bilan og'rigan bemorlarning uzoq muddatli prognozini yaxshilashda muhim rol o'ynamoqda.

Umuman olganda, surunkali yurak yetishmovchiligi ko'p omilli etiologiyaga ega, murakkab patogenezi bilan ajralib turadigan, kasallikning rivojlanish mexanizmlarini chuqur o'rganishni talab qiluvchi jiddiy klinik sindromdir. Uning erta aniqlanishi, kompleks terapiya, turmush tarzini o'zgartirish va muntazam monitoring — bemorlarning umr davomiyligini uzaytirish va kasallik oqibatlarini kamaytirishning asosiy omillaridir. Shuning uchun SYY bo'yicha ilmiy izlanishlar davom ettirilishi, yangi terapevtik yo'nalishlar izlab topilishi va amaliyotga joriy etilishi kardiologiyaning eng ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.